

SEVAN NİŞANYAN: Ütopya İnşa Etmek

Posted on 07/08/2014

Şirince'de, vaktiyle Müjde'nin satın aldığı bir köy evimiz vardı. Yaklaşık 150 yıllıktı. Duvarları çamur dolgulu taştan, yer yer bir metre kalınlığında ve biraz yamuktu. Banyonun içinde büyük kayalar vardı, yağmur yağdığına içlerinden su çıkardı. Mutfağın tavanını bir kestane tomruğu tutardı. Bahçe duvarından incir ağacı çıkmıştı. Çok güzeldi. O eve aşkıttık. Dokuları gözünüzün önüne getirin. Üstünde kertenkelelerin güneşlendiği yığma taştan bahçe duvarı. Ot bürümüş kiremit çatı. Aşındıkça insan teni dokusunu almış taş zemin. Kuşaklar boyu ellendikçe fildişi kıvamını kazanmış ahşap trabzan. Ege'nin kayasına bin yıl önce oyulmuş bir niş.

Bunları sevmeyen yoktur. Zannedirim insanda içgüdüsel olan bir şeyi tatmin ederler. Nedense hiçbir mimarda, özellikle modern mektepli hiçbir mimarda, bu dokuları üretecek vizyon yahut cesaret yahut teknik bilgi yoktur. Belki vardır, ben denk gelmedim. Türkiye'de hiç denk gelmedim. Viyana'da Hundertwasser bir yere kadar denedi belki, ama o da kendine anti-mimar anti-Arkitekt diyordu.

Yapı maceramız Şirince'de o evi onarmaya çalışmakla başladı. İhtiyar bir evi, kişiliğini bozmadan nasıl yenileyebilirsin? Ustaların ve mimarların her müdahalesi, evin kendinden bir şeyler kaybetmesiyle sonuçlanıyordu. Onlara kulak asmamayı öğrendik. Yerel malzemeyi öğrendik. Taş duvarı, çamur sıvayı, kestane ağacını, çit tekniğini, eski kiremidi öğrendik. Köydeki eski binaları didik didik edip, eski Rum ustaların usullerini anlamaya çalıştık.

Bahçeye, orada sundurma dedikleri bir açık oturma yeri yapmamız gerekiyordu. Öyle bir şey yapalım ki, sanki hep varmış, 150 yıllık evin uzantısıymış gibi dursun dedik. Köydeki ve komşu köylerdeki emsalleri etüt ettik, onların dilini öğrendik. Çoğu harabeydi. Biz de yaptığımız sundurmayı kısmen harap ettik, ucuzundan, yüz yıllık tarih ekledik.

Odunluk gerekiyordu. Odunluğu kimse mimari projenin parçası olarak düşünmez. İş bittikten sonra, biraz briket ve tel örgüyle bir şeyler çırpıştırılır. Neden öyle olsun dedik. Neden odunluğumuz bir şaheser olmasın, baktıkça “iyi ki varız ve iyi ki yaşıyoruz” demeyelim? Eski evlerin bitişiğindeki kubbeli fırınları andıran bir taş yapı ekledik. Kapısını komşu kasabada yıkılan bir konaktan söküp getirdik.

Şirince'nin tarihi kimliği bize ayrı bir sorumluluk yüklüyordu. Başka yerde olsa belki el yordamıyla kendi çözümlerini üretebilirsin. Ama köyün tutarlı bir bütünlüğü varsa ve güzelse, o zaman eklediğin her ayrıntının, hangi açıdan bakılırsa bakılsın, o bütüne uygun olmasına özen göstermelisin. Şu sonuca vardık: Yüz yıl önceki ustaların yapmayacağı hiçbir şeyi yapmayacağız. Onların kullandığı malzemeden, onların tekniklerinden, oranlarından, süslemelerinden, dokularından şaşmayacağız.

Söylemesi kolay, yapması zordur. Öncelikle, tevazu ister. Kendi aklına değil, ölmüş ustanın aklına uyacaksın. Ayrıca disiplin ve inat ister. Sol omuzundaki şeytan durmadan dürter, şuraya da Kalebodur yer karosu yapalım, bir kerecikten bir şey olmaz diye. Kanarsın. Kanmamalısın.

Restorasyonun temelindeki teorik çelişki ile tanıştık. Restore ettiğin zaman işlev değişikliği yapıyorsun. İşlev değişince biçimi nereye kadar koruyabilirsin? Korunmalı mısın? Bugünkü işlevi çözmek için, yüz yıl önceki Yorgo usta hangi biçimi kullanırdı? Bizim köydeki evlerin alt katı hayvan barınağıdır. Şimdi orayı mutfak ve banyo ve oturma odası yapacaksan, rutubet sorununu, ışık sorununu, statik sorununu ona göre çözeceksin. Copy-paste yapmakla iş bitmiyor. Çözüm üreteceksin. Eski mimariyi değerli ve sevimli yapan özü keşfedip, o

çerçeve de yeni bir şey üreteceksin.

Yorgo usta müze memuru değildi, Anıtlar Kurulu zaptiyesi de değildi. İhtiyaca göre yeni bir şey yapan ve bunu yaparken bir şekilde eskinin ırzına geçmemeyi başaran bir esnaftı. O yapabiliyorsa biz neden yapamayalım?

Anıtlar Kurulu'nun öküz memuruna tabii bunları anlatamazsın. Zaten kuşku ile bakıyor, bunlar hem şehirli takımı, üstelik devletin emirlerine saygısız olan cinsten, üstelik de Ermeni. Sen işlev ve gelenek ve estetik diye ağzını açınca onun aklına mevzuat geliyor, hangi maddeden mühürlerim diye hesap yapmaya başlıyor.

1992-2002 yılları arasında Şirince'de 12 tarihi evi onardık; tamamen yıkılmış olanları tarihi dokuya uyum sağlayacak şekilde sıfırdan inşa ettik. Sonra, köyün biraz dışındaki bir arazide, taştan küçük bağ evlerinden oluşan, hayalimizdeki köyü inşa etmeye koyulduk. 2007'de sıra Matematik Köyü'ne geldi.

Matematik Köyü'nde işler yepyeni bir boyuta taşındı. Çözmek zorunda olduğumuz işlevler, köyün tarihi dokusuna yabancı işlevlerdi. Eski ustalara sadık kalacağız ama, eski ustalar konferans salonu ve kütüphane ve 300 kişilik yemekhane çalışmamış ki? Köy havasını, köy dokusunu, köy estetiğini, köyün bin yıldan beri değişmemiş duygusunu veren doğallığını ve spontanlığını koruyarak modern bir eğitim kampüsünü nasıl inşa edersin?

Yedi yıldan beri bu soruların cevabını bulmaya çalışıyoruz. Tiyatro Medresesi ile birlikte, otuz küsur binadan oluşan ufak bir kasaba çıktı ortaya. Yorgo ustanın deneyimlerine bütünüyle sadık kalamayacağımızı kabul etmek zorunda kaldık. Onun yerine, Yorgo ustanın kendi yaşadığı çağda, Anadolu'nun Ege ve Akdeniz kıyılarında görse yadırgamayacağı formlarla çalışmanın doğru olacağına kanaat getirdik. Artık Eski Şirince'de benzeri olmayan hamamlarımız, medresemiz, kulemiz, kaya mezarımız var. Ama hala post-20. yüzyıl stili bir betonarme gecekondumuz yok, villa tipi konutlarımız yok, İsviçre-Kaliforniya kırması

şalemiz -eğer dikkatle bakmazsanız- yok.

Gelenler Matematik Köyü'ne bayılıyor. Taparcasına seviyorlar. Doğallığını ve eklektizmini beğeniyorlar. “Sanki kendiliğinden olmuş gibi” diyorlar. “Sanki yüzyıllardan beri buradaymış, siz ortaya çıkarmışsınız” diyorlar. “Tarih kokuyor” diyorlar.

Ali Nesin ile ben ise, yaptığımız her binada hatalarımızı ve eksiklerimizi görüp birbirimizin başının etini yiyoruz. Her seferinde sıfırdan düşünmeye başlayıp, kusursuz ütopya mekanının nasıl bir yer olacağını bulmaya çalışıyoruz.

Kaynak: nisanyan1.blogspot.com.tr